

PIOTR OLSZEWSKI

WYKORZYSTANIE PRYWATNYCH PRZEDSIĘBIORSTW MILITARNYCH W KONFLIKTACH ZBROJNYCH

THE USE OF PRIVATE MILITARY COMPANIES SERVICES IN ARMED CONFLICTS

Abstract. The publication describes the use of the Private Military Companies (PMC) in contemporary armed conflicts. The increase in demand for service companies of this type was shown and the increase in their number in the period after the end of the Cold War was presented. The publication presents who are the employees of PMC companies and what services these companies provide. It describes why countries use the PMC as a replacement for the classic use of soldiers in hostilities. Selected examples of private military companies, their wide range of services provided, possible specializations of the activities performed, and examples of equipment at their disposal were also presented. Possible advantages and disadvantages of using the services provided by PMC are described. Finally the possibility of establishing and using companies of these type in the situation of the Republic of Poland was also presented for consideration.

Keywords: Private Military Companies (PMC); mercenaries; armed conflict.

WPROWADZENIE

Wykorzystanie najemników w konfliktach zbrojnych znane jest od co najmniej kilkudziesięciu wieków. Początków tej profesji można się dopatrywać w hieroglifach egipskich z XIII wieku p.n.e. (Skupień, 2016, s. 110), a jednym z pierwszych udokumentowanych zapisów z tego rodzaju wojskiem jest bitwa pod Kadesz, datowana według różnych źródeł na 1304 (Santosuosso, 1996) – 1274 roku p.n.e. (Wojnarowski, 2017). Wykorzystano w niej żołnierzy z Libii i Szerdenu (Szubelak, 2014). W Europie pierwsze informacje o ich działaniach dotyczą

Ppor. dr PIOTR OLSZEWSKI – Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie; adres do korespondencji: ul. Dywizjonu 303, 35, 08-521 Dęblin; e-mail: p.olszewski@law.mil.pl; piotr.olszewski.piotr@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6349-6723>.

roku 431-404 p.n.e. w czasie wojny peloponeskiej, gdzie po stronie Aten walczyli najemnicy z Kreta, Wysp Jońskich i Balearów (Sosnowski, 1983). Popularność najemników była różna w kolejnych wiekach, a ich znaczenie malało po wprowadzaniu regularnych armii zawodowych. Mimo tego w okresie po zakończeniu zimnej wojny w latach 90. XX wieku, można zaobserwować wzrost liczby tworzonych nowych Prywatnych Przedsiębiorstw Militarnych (ang. PMC – Private Military Companies; są także Private Security Companies (PSC), w niektórych opracowaniach wspólnie określane jako Private Military and Security Companies (PMSCs), jednak w niniejszym artykule używany jest najpopularniejszy skrót PMC). Spowodowane było to możliwościami wykorzystania osób w nich pracujących, nazywanych najemnikami, ochroniarzami lub pracownikami PMC, w miejscach i sytuacjach, w których użycie żołnierzy regularnej armii byłoby niemożliwe, drogie bądź kłopotliwe dla danego państwa lub innego usługobiorcy. Rynek PMC wzrasta i według raportu Aerospace & Defense News wartość globalnego prywatnego przemysłu wojskowego i ochrony warta była 224 miliardy dolarów w 2020 roku, a do 2030 roku ma wynosić 457 miliardów dolarów (Debusmann, 2022).

Celem artykułu jest przedstawienie wykorzystania PMC we współczesnych konfliktach zbrojnych, a także udzielenie odpowiedzi na pytania o to, kim są pracownicy PMC, dlaczego państwa używają PMC, oraz wskazanie zalet i wad PMC w odniesieniu do państw i kontrahentów korzystających z ich usług. Mając to na uwadze, podjęto również próbę odpowiedzi na problem badawczy sformułowany w postaci następującego pytania: Czy w obecnej sytuacji PMC mogłyby być wykorzystane przez decydentów Rzeczypospolitej Polskiej (RP)? Dla lepszego zobrazowania tej kwestii postawiono również dodatkowe pytania badawcze:

1. Czy PMC posiadają odpowiedni personel i sprzęt, który mógłby być wykorzystany w sytuacji RP?
2. Czy usługi świadczone przez PMC mogłyby być zastosowane w sytuacji kryzysowej na wschodniej granicy RP i w wojnie na Ukrainie?
3. Czy w obecnej sytuacji Polski na arenie międzynarodowej należałoby rozważyć możliwość utworzenia PMC o charakterze zbrojnym na terytorium RP i wykorzystania ich usług?

1. PRACOWNICY PMC

PMC to obecnie duże firmy, które dysponują zasobami finansowymi, nieruchomościami, ruchomościami (w tym sprzętem bojowym, jak transportery opancerzone czy śmigłowce) oraz ludźmi. W skład personelu operacyjnego (który uczestniczy w misjach szkolnych, ochronnych i bojowych) wchodzi najczęściej byli żołnierze dysponujący doświadczeniem militarnym (często są to weterani). Obok nich można spotkać także byłych funkcjonariuszy policji oraz innych służb mundurowych i cywilnych, którzy zapewniali bezpieczeństwo osób lub obiektów. Kolejna grupa to byli ochroniarze, mający odpowiednie przeszkolenie i umiejętności, które mogą być wykorzystane przez PMC. Pozostała część personelu to pracownicy, którzy nie uczestniczą bezpośrednio w misjach, ale zapewniają obsługę niezbędną do jego funkcjonowania. Jest to o wiele większa grupa osób. Oszacowano, że w 2007 roku podczas konfliktu w Iraku było tam 95 tysięcy pracowników PMC, z czego tylko 11 tysięcy uzbrojonych. Warto też zauważyć, że na jednego najemnika przypadało 1,4 żołnierza w 2007 roku, zaś w 2003 – 10 żołnierzy. Wcześniej, w czasie wojny w Zatoce Perskiej, w 1991 roku udział pracowników PMC stanowił około 1% w odniesieniu do całości zaangażowanych tam sił zbrojnych (Gwiazda, 2017). Wskazuje to na zwiększenie popularności i wykorzystania pracowników PMC przez Stany Zjednoczone.

W trwającym teraz konflikcie na Ukrainie, także wykorzystywani są najemnicy przez obie walczące strony. Z tego względu, że obecnie nie wiadomo, kiedy się on zakończy, nie jest możliwe przedstawienie szczegółowych danych, które ich dotyczą, ale pozostaje faktem, że w skład Międzynarodowego Legionu Obrony Ukrainy wchodzi najemnicy z Ameryki, Kanady, Wielkiej Brytanii czy Polski (Zasada, Zygiel, 2022). Po stronie Rosji walczą kontraktorzy z Grupy Wagnera oraz bojownicy lub najemnicy z Bliskiego Wschodu (prawdopodobnie z Syrii i Libii) (PAP, 2022). Z uwagi na dezinformacje prowadzone przez obie strony trwającego konfliktu, ciężko jest przytoczyć wiarygodne statystyki dotyczące liczby wykorzystanych pracowników PMC. Nie zmienia to jednak faktu, że część najemników walczących na Ukrainie to osoby zatrudnione w PMC.

2. CZYM ZAJMUJĄ SIĘ PMC

PMC świadczą swoje usługi rządów, firmom lub osobom prywatnym. Należy zauważyć, że zazwyczaj związane są z państwem i organizacjami kraju, w którym prowadzą swoją działalność. Jest mało prawdopodobne, żeby najbardziej

medialne PMC, jak Grupa Wagnera była wykorzystana do działań przez kraje NATO, i odwrotnie, przykładowa Blackwater USA (wcześniej Blackwater Worldwide, Xe Services, LLC, a obecnie nosząca nazwę Academi – www 1) nie świadczyła nigdy swoich usług dla Rosji, choć czytając oferty tych PMC teoretycznie jest to możliwe, ponieważ działania przedsiębiorstw są ukierunkowane na zysk.

Najbardziej znane usługi świadczone przez PMC związane z działalnością wojskową lub ochroniarską przedstawiono wraz z przykładami w tabeli 1.

Tabela 1. Przykładowe usługi świadczone przez PMC związane są z działalnością wojskową lub ochroniarską

TYP DZIAŁANIA	OPIS DZIAŁANIA	PRZYKŁAD DZIAŁANIA
Ochrona osób ze statusem VIP (ang. Very Important Person)	Ochrona ważnych osób, jak dyplomaci, biznesmeni czy głowy państwa.	Grupa Wagnera w drugiej dekadzie XXI wieku działała jako gwardia pretoriańska prezydenta Mozambiku (Saini Fasanotti, 2022).
Ochrona statków	Świadczenie ochrony statku przez pracowników PMC.	Popularne w okresie aktywności piratów z Somalii, kiedy w latach 2005-2013 okupy za wykupienie porwanych marynarzy u wybrzeży Afryki Wschodniej i Zatoki Adeńskiej wyniosły w sumie około 400 mln dolarów (Hurlbert, 2021).
Ochrona obiektów	Wykorzystuje się PMC do ochrony platform wiertniczych, kopalni, baz wojskowych, szypów naftowych i dowolnych innych obiektów.	Polscy kontraktorzy pracujący dla PMC w latach 2004-2014 ochraniaли irackie bazy w Iraku (Wójcik, 2017).
Prowadzenie szkoleń wojskowych	Prowadzenie szkoleń wojskowych dla pracowników cywilnych lub żołnierzy armii innych państw.	Grupa Wagnera prowadziła szkolenia wojskowe m.in. w Libii, Republice Środkowoafrykańskiej czy Sudanie (Saini Fasanotti, 2022).
Prowadzenie walki z siłami antyrządowymi	Walka z bojówkami lub rebeliami dla rządu zlecniodawcy.	W 2017 roku Grupa Wagnera wysłała około 500 najemników w celu stłumienia lokalnego powstania przeciwko rządowi dyktatora Sudanu, a jako zapłatę rosyjski biznesmen Prigożyn otrzymał wyłączne prawa do wydobywania złota w tym kraju (Saini Fasanotti, 2022).

Prowadzenie walk przeciwko rządowi	Walka z siłami rządu danego państwa.	Grupa Wagnera rozmieściła jednostki w Libii w 2019 roku, aby wesprzeć watażkę Khalifa Hiftera podczas jego ataku na stolicę Trypolis (Saini Fasanotti, 2022).
Doradztwo	Zapewnienie szeroko pojętego doradztwa zazwyczaj w niestabilnym regionie.	
Przeprowadzanie operacji antypartyzanckich	Zwalczanie sił partyzantów.	Kiedy w 2017 roku rebelia al-Shabab w Mozambiku zaczęła przetaczać się przez północną prowincję kraju Cabo Delgado, rząd jesienią 2019 roku, nie mogąc powstrzymać ekspansji rebelii, wynajął Grupę Wagnera do operacji kontrpartyzanckiej, rozszerzając jej wcześniejszy kontrakt na funkcjonowanie jako wspomnianej już gwardii pretoriańskiej prezydenta Mozambiku (Saini Fasanotti, 2022).
Wykonywanie operacji antyterrorystycznych	Zwalczanie terrorystów.	Pracownicy Grupy Wagnera prawdopodobnie od 2021 roku prowadzą szkolenia wojskowe i wykonywali operacje antyterrorystyczne w Mali (Leon Cobo, 2022).
Prowadzenie działań informacyjnych lub dezinformacyjnych	Przeprowadzenie działań informacyjnych lub dezinformacyjnych w mediach w określonych celach usługodawcy.	15 grudnia 2020 roku Facebook ogłosił, że usunął ze swojej platformy 274 fałszywe konta, za pomocą których głoszone prorosyjskie idee skierowane do ponad 6 mln ludzi w Republice Środkowej Afryki, Libii, Mozambiku, Sudanu, Syrii i czterech innych krajach w Afryce. Konta powiązane były z pracownikami Grupy Wagnera, która prowadziła operacje w Afryce (Fraiooli, 2020).
Ewakuacja osób	Ewakuacja osób z terenów niebezpiecznych lub objętych konfliktem zbrojnym.	W 2021 roku podczas ewakuacji osób „związanych” ze światem Zachodu oraz personelu i żołnierzy stacjonujących w Afganistanie, założyciel wspomnianego Blackwater Erik Prince oferował możliwość ewakuacji za 6500 USD od osoby. Dodatkowe opłaty były pobierane w przypadku konieczności dowiezienia osób na lotnisko lub ewakuacji osób uwięzionych (Crane, 2021)

Źródło: opracowanie własne

Możliwe są też inne usługi, jakie mogą świadczyć PMC, w zależności od potrzeb i sytuacji. Należy zauważyć, że działania tych firm zazwyczaj nie są oficjalne, a rządy często nie komentują wykorzystania PMC w swoich działaniach.

3. WYBRANE PMC

Obecnie istnieją dziesiątki, jeśli nie setki PMC i wykonują swoje działania w najróżniejszych miejscach na świecie. Z uwagi na ograniczoną objętość niniejszego artykułu, zostaną opisane tylko te najbardziej znane.

Założona przez Erika Prince'a największa amerykańska PMC to wspomniana już Academi, posiadająca swoją siedzibę główną w Północnej Karolinie w USA. Zatrudnia około 21 tysięcy pracowników, a jej głównym zleceniodawcą jest rząd Stanów Zjednoczonych. Współpracuje z armią USA oraz Centralną Agencją Wywiadowczą (CIA – Central Intelligence Agency). Firma świadczy usługi z obszaru zarządzania bezpieczeństwem, zarządzania ryzykiem (także doradztwo), prowadzi treningi i szkolenia służb bezpieczeństwa, żołnierzy oraz psów. Zdecydowana większość pracowników operacyjnych to byli wojskowi lub funkcjonariusze organów ścigania (David, 2022). Firma dysponuje nie tylko uzbrojeniem, ale także samolotami, śmigłowcami oraz licznymi transporterami opancerzonymi. Przykładowe zdjęcie pracowników wraz z wyposażeniem przedstawia fot. 1.

Fot. 1. Pracownicy Academi

Źródło: <https://shootinfo.com/top-10-private-military-companies-in-the-world/> [dostęp: 03.09.2022].

Kolejne PMC warte zaprezentowania to rosyjska RSB-Group (RSB – Russian Security Systems), założona w 2005 roku, która posiada swoją główną siedzibę w Moskwie. Specjalizuje się w wywiadzie, ochronie i obronie obiektów oraz statków na Oceanie Indyjskim i Atlantyckim, doradztwie wojskowym, szkoleniu żołnierzy, rozminowywaniu terenów oraz niszczeniu niewybuchów. Firma posiada stałą kadrę w liczbie 30 pracowników oraz 250 osób w rezerwie. Co ciekawe, RSB informuje, że nie uczestniczy w konfliktach zbrojnych jako najemnicy, a oferuje tylko ochronę (www 2).

G4S plc (wcześniej znana pod nazwą Group 4 Securicor, a jeszcze wcześniej jako Group 4 Falck, założona w 1901 roku) powstała w 2004 roku i jest brytyjską międzynarodową firmą świadczącą usługi ochrony. Przedsiębiorstwo to oferuje dostawę personelu ochrony, sprzętu monitorującego, jednostek szybkiego reagowania, transportu pieniędzy, bezpieczny transport więźniów oraz innych usług z obszaru bezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem w biznesie. Jest to największa firma ochroniarska, która prowadzi działalność w 90 krajach i zatrudnia 570 tysięcy pracowników (www 3).

CACI International (znane jako CACI EVER VIGILANT; CACI był pierwotnie akronimem od California Analysis Center, Incorporated) to kolejne PMC, które znacząco różni się od poprzedników, ponieważ świadczy głównie usługi z obszaru cyberbezpieczeństwa. Jest to amerykańska międzynarodowa firma założona w 1962 roku z siedzibą w Północnej Wirginii, która oferuje usługi i sprzedaje technologie informatyczne. Zatrudnia około 20 tysięcy pracowników. Świadczy usługi na rzecz wielu oddziałów rządu federalnego USA, w tym obrony, bezpieczeństwa wewnętrznego, wywiadu i opieki zdrowotnej. CACI zapewnia specjalistyczną wiedzę i technologię klientom korporacyjnym i misyjnym, wspierając misje na rzecz bezpieczeństwa narodowego i transformację rządowych programów dla obronności. Firma posiada m.in.:

- systemy walki elektronicznej;
- systemy obserwacyjne i rozpoznania przeciwnika;
- systemy zagłuszające sieci komórkowe i Wi-Fi;
- systemy zapewniające dowodzenie i kontrolę na ziemi, w powietrzu i przestrzeni kosmicznej;
- systemy zapewniające rozpoznanie, kontrolę i zwalczanie Bezzałogowych Statków Powietrznych (BSP);
- aplikacje zapewniające bezpieczeństwo w użytkowaniu telefonów komórkowych (oferta kierowana także dla rządu);
- systemy i technologie informatyczne zapewniające automatyzację szeroko pojętych procesów (www 4).

Jedną z najbardziej znanych PMC jest założona w 2013 roku rosyjska Grupa Wagnera (ros. Группа Вагнера), nazwana tak od pseudonimu „Wagner” założyciela Dmitrija Utkina (prawdopodobnie pseudonim wzięty od niemieckiego kompozytora spowodowany był fascynacją założyciela III Rzeszą, a wielu pracowników poprzez ubiór czy gesty nawiązuje do neonazistowskiej ideologii). Do założenia grupy przyznał się także rosyjski biznesmen Jewgienij Prigożyn (Papiernik, 2022). Składa się głównie z najemników i określana jest jako prywatna armia Putina. W 2022 roku jej liczebność wynosiła około 8000 pracowników. Wykonuje zlecenia dla rosyjskiego rządu, który w oficjalnych wypowiedziach zaprzecza, że Rosja bierze jakikolwiek bezpośredni udział w danym konflikcie. Dzięki takim działaniom możliwe jest ukrywanie przed opinią publiczną liczby ofiar i kosztów rosyjskich interwencji zagranicznych. Grupa wykonuje działania defensywne, jak ochrona obiektów, obszarów czy organizacji politycznych i rządowych (także lokalnym watażkom w Afryce), oraz ofensywne, polegające na typowo zbrojnym przejmowaniu obszarów, ich utrzymaniu i stabilizacji. Ponadto organizacja oferuje szereg usług szkoleniowych i dostaw broni. Grupa korzysta ze sprzętu armii Federacji Rosyjskiej i często z nią współpracuje. Należy zauważyć, że wstępując do tej PMC pracownicy oddają swoje dokumenty, a w zamian firma wydaje im swoje nieśmiertelniki. Polegli nie są identyfikowani i nie pozostawiają niewygodnych śladów dla swojego zlecniodawcy. Grupa wykorzystuje luki prawa międzynarodowego i było wiele przypadków naruszania przez nią praw człowieka (w tym tortury, egzekucje i zabójstwa) (Alhatib, 2021).

Założona przez Gregory’ego K. Millera w 2004 roku The Mission Essential Group, to z kolei PMC specjalizujące się w dostarczaniu usług językowych (www 5). Firma jest wiodącym dostawcą analiz wywiadu, inwigilacji i rozpoznania (IRC – ang. Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance), zarządzania kapitałem ludzkim oraz doradztwa językowego i kulturowego. Swoje kontrakty realizuje współpracując z wywiadem i armią (głównie USA). Zasięg tej grupy obejmuje 45 krajów oraz posiada 17 lokalizacji w USA. Firma swój największy wzrost zawdzięcza kontraktowi zawartemu na świadczenie usług językowych podczas konfliktu w Iraku (wartym 703 mln dolarów) (David, 2022).

Aмерыkańska firma założona w 2008 roku MAG Aerospace z siedzibą w Wirginii, to PMC związana z lotnictwem. Specjalizuje się w operacjach IRC, szkoleniach i świadczeniu usług technicznych. W samym 2017 roku wykonała niemal sto tysięcy godzin lotów na pięciu kontynentach dla rządu Stanów Zjednoczonych (Terry, 2018). Firma świadczy swoje usługi głównie dla rządu, ale także dla klientów cywilnych, są to m.in.:

- IRC – zbieranie, przetwarzanie, rozpowszechnianie danych w wysokiej rozdzielczości przy wykonywaniu lotów załogowymi samolotami należącymi do firmy;
- obsługa techniczna samolotów i śmigłowców;
- IRC z użyciem BSP (firma ma ponad 30 tysięcy nalatanych godzin w miesiącach tego typu);
- obsługa techniczna BSP;
- transport lotniczy personelu i towarów (w tym ewakuacja medyczna rannych z pola walki);
- szkolenia z obszaru IRC samolotami załogowymi;
- szkolenia z obszaru IRC za pomocą BSP;
- szkolenia z obszaru cyberbezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem;
- integracja systemów;
- inne szkolenia specjalistyczne.

Założona w 2009 roku przez Samira Farajallaha firma AdvanFort zatrudnia około 100 pracowników; swoje siedziby ma w Herndon oraz Wirginii (USA). To PMC specjalizuje się w zapewnieniu bezpieczeństwa na morzu. Firma posiada uzbrojoną flotę sześciu statków, dzięki której jest w stanie zapewniać ochronę na morzu. Specjalizuje się w bezpieczeństwie morskim, szkoleniach w tym zakresie, operacjach wywiadowczych i bezpieczeństwie informacji. Koncentruje się na zapewnieniu uzbrojonego personelu do ochrony floty w środowiskach wysokiego ryzyka oraz zwalczaniu piractwa morskiego (www 6).

Firma Blue Hackle została założona w 2004 roku w Wielkiej Brytanii, a w 2011 przekształciła się w pełni amerykańską firmę. Działa głównie na Bliskim Wschodzie, w południowo-zachodniej Azji oraz Afryce. Specjalizuje się w zabezpieczeniach i zapewnianiu ochrony głównie przy pozyskiwaniu, przetwarzaniu i przesyłaniu surowców (jak ropa naftowa czy gaz). Dostarcza projekty rozwoju infrastruktury i rozwiązań w zakresie zakwaterowania pracowników na całym świecie. Zapewnia ochronę przy realizacji przedsięwzięć zarówno rządowych, jak i komercyjnych (www 7).

Założona w 2006 roku firma Global Resource Solutions (GRS) z siedzibą w Fairfax w Wirginii koncentruje swoje działania na zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego. Jej usługi obejmują wywiad, bezpieczeństwo oraz bezpieczeństwo technologii informacyjnych (IT). Firma współpracuje z wieloma departamentami, agencjami rządowymi, wywiadem i wojskiem w celu zapewnienia bezpieczeństwa, cyberbezpieczeństwa, analizy danych wywiadowczych i operacyjnych, analizy IT oraz doradztwa strategicznego (www 8).

Przytoczone przykładowe PMC pokazują, jak różnorodne usługi mogą one świadczyć. Niektóre są wszechstronne, a inne stały się firmami wyspecjalizowanymi

w danym obszarze zapewniania bezpieczeństwa dla rządu, klientów komercyjnych oraz prywatnych.

4. POWODY WYKORZYSTANIA PMC PRZEZ PAŃSTWA

Z uwagi na to, że w obecnych czasach można zauważyć wzrost wykorzystania PMC przez rządy i różnych innych usługobiorców, w tej części przedstawiono te firmy wraz z opisem ich atutów (oraz podaniem wybranych przykładów), które sprawiają, że często wygodniej jest korzystać z ich usług niż działań regularnej armii.

Oczywistą zaletą PMC jest to, że można wykorzystać zmilitaryzowanych pracowników tych firm wszędzie tam, gdzie przydałaby się ingerencja zbrojna, a użycie regularnej armii groziłoby skandalem międzynarodowym lub wypowiedzeniem wojny. Pracownicy PMC działają często na pograniczu prawa międzynarodowego (czasami też je łamią). Federacja Rosyjska wykorzystuje PMC do zabezpieczenia swoich interesów i wpływów, realizuje za ich pomocą swoje polityczne cele, jednocześnie nie pozwalając na bezpośrednie powiązanie ich działań z decyzjami Kremla (Østensen i Bukkvoll, 2022). Jednak nie tylko Rosjanie korzystają z ich usług w ten sposób.

Przykładowo: w Wenezueli doszło do próby przewrotu przy pomocy PMC Silvercorp. Amerykańska spółka zawarła w 2019 roku umowę z wenezuelską opozycją na szacunkową kwotę 212,9 mln dolarów za dokonanie przewrotu w kraju oraz aresztowanie prezydenta Maduro (Amerykanie wyznaczili nagrodę 15 mln dolarów za informacje, które mogłyby doprowadzić do jego aresztowania). Cała operacja szacunkowo miała trwać 495 dni. W maju 2020 roku około 60 wenezuelskich dysydentów oraz dwóch byłych zielonych беретów, używając dwóch motorówek należących do firmy, przeprowadzili desant na północ od Caracas (stolica Wenezueli), gdzie mieli rozpocząć operację. Służby wywiadowcze Wenezueli wiedziały jednak o ataku. Doszło do wymiany ognia z wojskiem, w efekcie czego zginęło ośmiu najemników, dwóch Amerykanów oraz ośmiu Wenezuelczyków, a wszyscy pozostali zostali aresztowani. Rząd Stanów Zjednoczonych odciął się od ataku i nie upomniał się o swoich obywateli. Wenezuela oskarżyła USA, że jeden z bojowników był agentem DEA (ang. Drug Enforcement Administration), ale rząd Stanów Zjednoczonych tego nie potwierdził (Zaranek, 2020). Jakie były przyczyny i faktyczni zleceniodawcy ataku, nie jest możliwe do stwierdzenia ze stuprocentową pewnością, jednak faktem pozostaje, że próba przewrotu miała miejsce i w razie jej powodzenia

byłaby na rękę rządowi USA. Z uwagi na fiasko operacji, najwygodniej było się odciąć od powiązań z organizacją Silvercorp, pomimo tego, że wcześniej wykonywała misje dla rządu USA m.in. w Iraku i Afganistanie. Pojmani obywatele USA zostali skazani na 20 lat więzienia i porzuceni przez swój kraj (PAP, 2020). Adekwatna sytuacja z wykorzystaniem armii byłaby wypowiedzeniem wojny i właściwie niemożliwa z uwagi na wsparcie Rosji i Chin dla urzędującego dyktatora. Który wywiad ostrzegł o planowanym przewrocie, także pozostaje tajemnicą (przyznaje się do tego Wenezuela, ale bardziej prawdopodobne wydaje się wskazanie na wywiad Rosji lub Chin). Wpis prezydenta Maduro na platformie Twitter z aresztowania najemników prezentuje fot. 2.

Nicolás Maduro
@maduro_en · Obserwuj

RT [@camilateleSUR](#): CAPTURED: U.S. mercenaries Luke Alexander Denman and Aaron Barry are in custody of the Venezuelan government. The two Silvercorp terrorists claim work security for President Trump.

4:09 AM · 6 maj 2020

Fot. 2. Wpis na platformie Twitter prezydenta Maduro dotyczący pojmania najemników

Źródło: https://twitter.com/maduro_en/status/12578548873349038083

Drugą zaletą wykorzystania PMC jest opłacalność. Rząd korzystający z usług prywatnej firmy płaci za konkretne zlecenie. Nie interesuje go sposób realizacji, logistyka czy zapewnienie obsługi zbrojnej formacji. Wszystko to przenosi na barki PMC, które realizuje zlecenie np. ochrony obiektu. Podobnie jest z firmami prywatnymi, gdzie taniej jest zatrudnić najemników do ochrony przykładowego statku, niż zatrudnić nowych ludzi, wyszkolić ich oraz uzbroić. Przykładowo: w latach dziewięćdziesiątych XX wieku zatrudnione (za niecałe 60 mln USD) przez rząd Angoli PMC Executive Outcomes w krótkim czasie pokonało rebeliantów UNITA (National Union for the Total Independence of Angola), czego regularna armia Angolii nie mogła dokonać przez lata (należy także zaznaczyć, że koszty szkolenia regularnej armii byłyby zdecydowanie wyższe) (Renou, 2005).

Kolejnym atutem PMC jest z pewnością wizerunek medialny armii, która zatrudniając prywatne firmy do wykonania określonych zadań nie musi martwić się o straty. Najemnicy często pozostają anonimowi i w przypadku ich śmierci nie ma wielkiego rozgłosu medialnego czy pretensji i pozwów sądowych rodzin zabitych żołnierzy. Ryzyko śmierci wpisane jest w zawód, jaki wykonują. Jest on z reguły dobrze płatny, ale istnieje ryzyko utraty życia. Pracownicy wykonujący zbrojne zlecenia dla PMC akceptują taką możliwość podejmując tam pracę. Dla rządu korzystającego z usług tych firm zaletą z pewnością jest także to, że statystyki dotyczące strat żołnierzy są obowiązkowo podawane do publicznej wiadomości. W przypadku pracowników PMC już niekoniecznie, ponieważ stanowią tajemnicę wynajętej firmy, za którą rząd nie bierze odpowiedzialności (ani za jej poległych pracowników).

Jednym z niewątpliwie najcenniejszych walorów PMC jest doświadczenie osób tam pracujących. Ich fachowa, specjalistyczna wiedza z obszarów świadczonych usług często może być bardzo trudna lub niemożliwa do szybkiego pozyskania przez zleceniodawców w inny sposób. Dla samych PMC jest to także atut, ponieważ nie muszą ponosić kosztów związanych z doskonaleniem i kształceniem zatrudnianych kontraktorów, czy weryfikować ich umiejętności, ponieważ dokonały już tego agencje rządowe (Pałka, 2020). Z tego względu – przykładowo – nowo powstałe lub uboższe kraje, które nie dysponują odpowiednim zapleczem w postaci doświadczonych ludzi, decydują się, aby to pracownicy PMC szkolili ich żołnierzy, przeprowadzili analizy, rozpoznanie czy świadczyli usługi doradcze.

Następny atut PMC to ich dyspozycyjność. Zebranie regularnej armii lub odpowiednich żołnierzy do wykonania konkretnej misji czasami staje się

zbyt trudne. Skorzystanie w takiej sytuacji z prywatnych firm może pozwolić na dysponowanie odpowiednimi zasobami niemalże natychmiast.

Kolejna zaleta PMC to niechęć społeczeństwa do powszechnej mobilizacji w celu rozwiązania konfliktu. Rząd posiada możliwość wykorzystania pracowników tych firm, którzy za pieniądze zastąpią żołnierzy w działaniach. Dobrym przykładem jest wojna w Afganistanie, kiedy w 2021 roku Departament Obrony USA korzystał z 16 832 prywatnych pracowników (z których jedynie 6147 było obywatelami USA) oraz 2500 amerykańskich żołnierzy. Liczba pracowników PMC jest niewiadoma, ale z pewnością znaczna. Pentagon w Afganistanie od 2002 roku wydał 107,9 miliardów dolarów na kontrakty z firmami cywilnymi (Tiron, Murphy 2021).

Na plus PMC należy także zaliczyć ich skuteczność. Pracownicy pełniący rolę żołnierzy w tych przedsiębiorstwach to często weterani, którzy bardzo dobrze znają się na swojej pracy, stanowiąc elitę wśród żołnierzy. Usługi świadczone przez te firmy zazwyczaj są na bardzo wysokim poziomie, takim jaki mogłyby zapewnić jedynie jednostki specjalne regularnej armii.

Zapewne można by wymienić jeszcze wiele innych zalet PMC i powodów, dla których państwa korzystają z ich usług, bowiem wszystko zależy od konkretnej sytuacji czy aktualnych potrzeb.

5. KONTROWERSJE ZWIĄZANE Z WYKORZYSTANIEM PMC

Obok atutów używania PMC, naturalnie posiadają także wady, które wiążą się z ich wykorzystaniem. Przedstawione poniżej ujemne strony działań tych firm nie dotyczą wszystkich i z uwagi na zróżnicowany charakter tych przedsiębiorstw, mogą być różne w zależności od PMC oraz danej sytuacji politycznej, ekonomicznej, środowiska itp.

Nasuującą się podstawową wadą PMC jest ta sama, która od wieków dotyczyła najemników. Od lat służyli temu, kto więcej płacił i zdarzało się im zmieniać zleceniodawcę. Z PMC może być podobnie, choć – jak już wspomniano – te o typowo zbrojnym charakterze zazwyczaj działają dla państwa, w którym posiadają główną siedzibę. Konfliktowa sytuacja jednak jest możliwa, gdy działania będą dotyczyły rejonu, gdzie państwo, z którego wywodzi się PMC, nie będzie zainteresowane działaniem w danym miejscu. Natomiast rywalizujący potencjalni zleceniodawcy będą mieli tam sprzeczne interesy. W takim przypadku prawdopodobnie PMC będzie „wierne” temu zleceniodawcy, który więcej zapłaci.

Kolejnym minusem używania PMC jest legalność ich pracy. Często działają na granicy prawa międzynarodowego lub je łamią. Zdarzały się wspomniane przypadki łamania praw człowieka i należy zauważyć, że gdy działają na zlecenie „swojego” państwa, to poczynania żołnierzy PMC są często przez te kraje chronione.

Przykładowo – kontrowersyjna jest sprawa nazwana przez media „masakrą na placu Nisour” (ang. The Nisour Square massacre), która miała miejsce 16 września 2007 roku w Iraku. Pracownicy ówczesnej Blackwater Security Consulting podczas eskortowania konwoju otworzyli ogień do cywili zabijając 17 i raniąc ponad 20 z nich (Scahill, 2009). Pracownicy Blackwater tłumaczyli, że zostali zaatakowani i odpowiedzieli ogniem w obronie konwoju, natomiast iracki rząd i szef policji stwierdzili, że zabójstwa nie były sprowokowane. Przeprowadzono szereg śledztw, w tym jedno przez FBI, które wykazało, że co najmniej 14 z 17 zabitych zostało zastrzelonych bez powodu. W wyniku tego czterech pracowników firmy zostało skazanych za morderstwa (jeden na dożywocie i trzech na 30 lat pozbawienia wolności). W grudniu 2020 roku wszyscy zostali ułaskawieni przez prezydenta Donalda Trumpa. Po analizie tego przypadku i dochodzeń wyjaśniających, przedstawiono szereg uwag i wniosków. W wyniku jednego ze śledztw wykazano, że pracownicy Blackwater w 80% przypadków wymiany ognia otwierali go jako pierwsi (Karadsheh, Verjee, Simons, 2007). W 2007 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych opublikowała wynik dwuletnich badań, w którym wskazano, że prywatne firmy zatrudnione jako ochroniarskie pełniły w rzeczywistości obowiązki wojskowe (Higgins, 2007). ONZ stwierdziło, że korzystanie z usług takich firm, jak Blackwater jest „nową formą działalności najemników” (Higgins, 2007) (należy też zauważyć, że USA nie są sygnatariuszem Międzynarodowej konwencji o zakazie werbowania, wykorzystania, finansowania i szkolenia najemników, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w drodze rezolucji w dniu 4 grudnia 1989 roku, ani protokołu dodatkowego z 1977 roku do konwencji genewskich z 1959 roku, w którym określono, że najemnicy są cywilami, którzy „biorą bezpośredni udział w działaniach wojennych” i są „motywowani do brania udziału w działaniach wojennych głównie przez chęć zysku”) (Milliard, 2003). Mieszkańcy i świadkowie masakry stwierdzili, że pracownicy firm ochroniarskich „robią co chcą na ulicach”, czy też „stali się terrorystami” (Karadsheh, Duke, 2007).

Legalność działań PMC jest dyskusyjna. Oficjalnie ochraniają, ale – jak pokazuje powyższy przykład – zdarza się wiele nadużyć. Właściwie brak jest regulacji prawnych dotyczących działań tych przedsiębiorstw. Oficjalnie postępują zgodnie z lokalnym prawem, ale w praktyce niekoniecznie. Działają

jako cywile, ale są uzbrojeni jak żołnierze i z tego tytułu mogą wymuszać na lokalnej ludności określone zachowania, które nie są zgodne z obowiązującym prawem. Tutaj mamy także do czynienia z efektem psychologicznym zastraszenia potencjalnych osób, które nie podporządkowałyby się w przypadku spotkania takiego samego nieuzbrojonego patrolu. W podobnej sytuacji w wykonaniu żołnierzy regularnej armii jest jasne, że obowiązuje ich prawo międzynarodowe i w razie nadużyć można pociągnąć do odpowiedzialności dowództwo lub rząd danego państwa. Jeśli chodzi o PMC, sytuacja jest inna i bardziej kłopotliwa, ponieważ w przypadku nadużyć do odpowiedzialności zostanie pociągnięty jedynie pracownik, i też nie zawsze.

Kontrowersyjne jest też szkolenie armii innych państw przez pracowników PMC. Nie zawsze musi to być zbieżne z interesami państwa, w którym głównie działa dana firma. Może świadczyć takie usługi innym państwom, które po prostu za to zapłacą. Należy pamiętać, że komercyjne podmioty gospodarcze kierują się chęcią zarabiania, a niekoniecznie patriotyzmem.

Kolejną i z pewnością jedną z największych wad PMC jest ich nastawienie na zysk. Jeżeli mówimy o rządzie danego państwa i potencjalnym konflikcie, to zazwyczaj dążenia są skierowane tak, aby jak najszybciej go zakończyć i doprowadzając do pokoju, zredukować koszty prowadzenia wojny. PMC niekoniecznie są zorientowane na zakończenie konfliktu, ponieważ czerpią zyski głównie w okresie jego trwania. Z tego powodu działania tych firm oraz ich pracowników mogą być różne od tych prowadzonych przez rządy i regularną armię.

Należy także wskazać na kontekst etyczny wykorzystania pracowników PMC w konfliktach zbrojnych. Niewątpliwie ma on negatywny wydźwięk, poczynając od samych pracowników tych firm, którzy często za swoją zgodą są pozbawiani wielu praw człowieka. Zdarza się, że działają praktycznie jako apatrydzi, ponieważ państwa, które korzystają z ich usług, nie biorą za nich odpowiedzialności i się do nich nie przyznają. Rodziny poległych pracowników PMC często nie dostaną odszkodowania lub renty, jak miałyby to miejsce w analogicznej sytuacji przy śmierci żołnierza regularnej armii. Bywa, że podczas działań nie przestrzegają prawa międzynarodowego, krajowego i lokalnego. Korzystają z broni zakazanych w konwencjach, jak przykładowo miny przeciwpiechotne. Z uwagi na swoją anonimowość dokonują morderstw, przestępstw i nadużyć (także z błahych powodów). W jednym ze śledztw dziennikarzy BBC pokazano, jak pracownicy Grupy Wagnera mówią, że zabijali jeńców wojennych, ponieważ „nikt nie chce jednej więcej gęby do karmienia” (Leszczyński, 2022).

Podobnie jak przy powodach pokazujących, dlaczego korzystanie z usług PMC ma zalety, nie sposób wymienić także wszystkich ich wad z uwagi na

różne sytuacje, w jakich mogą się znaleźć poszczególne firmy, oraz uwarunkowania polityczne, regionalne czy kulturowe w danym regionie. Przedstawione zostały tylko te ogólne, które są w ocenie autora warte rozważenia.

WNIOSKI

Obecnie nastąpił rozkwit PMC na świecie, a wykorzystanie ich pracowników w konfliktach zbrojnych staje się coraz bardziej popularne, bez względu na to, czy kraj jest bogaty czy nie. Użycie pracowników tych firm jest często wygodne dla wielu rządów bez angażowania sił regularnej armii. Wiele wskazuje na to, że w obliczu trwających konfliktów (w tym wojnie na Ukrainie), w dalszym ciągu będzie obserwowany wzrost używania PMC w rejonach niebezpiecznych lub ogarniętych konfliktem zbrojnym.

Przedstawione w artykule przykłady PMC obrazują, że świadczą one bardzo szeroki zakres usług dla zleceniobiorców. Część z tych przedsiębiorstw wyspecjalizowało się w danej dziedzinie bezpieczeństwa i często dysponują lepszym sprzętem i przede wszystkim cenniejszymi zasobami ludzkimi niż niejedna regularna armia. Na tej podstawie można przepuszczać, że wykorzystanie i rozwój PMC będzie jeszcze większy w przyszłości. Czy przejmą one rolę regularnych armii, trudno przewidzieć, ale w wielu przypadkach ich użycie jest zwyczajnie wygodne dla rządu, armii lub innych zleceniodawców.

Obok przedstawionych zalet, wskazano także na wiele wad PMC. Szczególnie pilnym problemem wydaje się regulacja międzynarodowego prawa i jego ratyfikacja przez członków ONZ. Tutaj jednak pojawia się problem, czy kraje, które w największym stopniu korzystają z usług tych firm, będą zainteresowane takimi zmianami. Na obecną chwilę wydaje się to mało prawdopodobne, a skoro tak, to należy się zastanowić, czy w RP należałoby wesprzeć tworzenie i wykorzystanie PMC do osiągnięcia celów strategicznych w regionie środkowej i wschodniej Europy.

Jak wskazano w przeprowadzonych badaniach, niewątpliwie PMC posiadają odpowiedni personel i sprzęt, który mógłby być zastosowany w sytuacji RP, co stanowi odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań badawczych we wstępie.

Możliwe jest poddanie pod dyskusję, czy PMC skuteczniej chroniłyby granicę Polski z Białorusią. Być może bardziej efektywne byłoby wykorzystanie pracowników PMC do szkolenia wojsk polskich i ukraińskich. Następnie, skorzystanie z eksperckiej wiedzy specjalistów tych firm od rozpoznania i wywiadu mogłoby wspomóc działania Polski i Ukrainy w lepszej realizacji ich celów w regionie.

Nie ulega wątpliwości, że część pracowników PMC została już zaangażowana w konflikt na Ukrainie. Jaka jest to liczba oraz w jaki sposób działali, pewnie okaże się dopiero po zakończeniu wojny. Potwierdza to jednak jednoznacznie kwestię możliwości wykorzystania PMC przez RP i stanowi twierdzącą odpowiedź na drugie pytanie badawcze.

Natomiast do rozważenia z pewnością w dalszym ciągu pozostaje zagadnienie tworzenia i zastosowania PMC na terenie Polski w większym zakresie, niż ma to miejsce obecnie. Do PMC można zaliczyć firmy ochroniarskie, ale możliwe byłoby utworzenie także przedsiębiorstwa na wzór Grupy Wagnera lub Academi. Z pewnością taka analiza powinna zostać przeprowadzona przez decydentów RP, co stanowi twierdzącą odpowiedź na pytanie badawcze numer trzy.

Reasumując, należy wskazać, że RP jako członek Sojuszu Północnoatlantyckiego musi działać zgodnie z prawem międzynarodowym i w zgodzie z konstytucją, a zatem może wspierać Ukrainę, głównie zapewniając opiekę jej obywatelom przebywającym na terytorium Polski, przekazywać broń, surowce oraz potrzebny ekwipunek. Wykluczone jest natomiast użycie Sił Zbrojnych bez zaangażowania się w wojnę. Natomiast w przypadku posiadania w Polsce PMC, które profil swojej działalności miałyby zorientowane na walkę zbrojną, wydaje się oczywiste, że mogłyby zostać wykorzystane do świadczenia pomocy przykładowo ochronnej przy zabezpieczeniu ewakuacji rannych lub obszarów strategicznych (jak ukraińskie elektrownie atomowe), działalności szkoleniowej na terenie Ukrainy lub do bezpośredniej walki zbrojnej. Wydaje się, że prawdopodobne byłoby użycie takiej firmy do osiągnięcia części celów realizowanych przez RP, a dzięki temu pokazanie skuteczności i większego znaczenia Polski na arenie międzynarodowej. Stanowi to zatem jednoznaczną twierdzącą odpowiedź na postawiony we wstępie problem badawczy.

Z uwagi na rozkwit rynku PMC oraz możliwości i liczby wykorzystania tych firm w konfliktach zbrojnych, wydaje się słuszne, aby powyższe kwestie zostały niezwłocznie rozważone przez decydentów w RP.

BIBLIOGRAFIA

- (www 1) <http://www.mercenaryjobs.org/academi-security-jobs.html> [dostęp: 03.09.2022].
- (www 2) <https://rsb-group.org> [dostęp: 04.09.2022].
- (www 3) G4S plc (formerly Group 4 Securicor), <https://newsreleases.com/2020/08/22/g4s-plc-formerly-group-4-securicor/> [dostęp: 04.09.2022].
- (www 4) <https://www.caci.com> [dostęp: 08.09.2022].
- (www 5) <https://www.missionessential.com> [dostęp: 08.09.2022].

- (www 6) <http://www.advanfort.com> [dostęp: 08.09.2022].
- (www 7) <http://www.bluehackle.com> [dostęp: 08.09.2022].
- (www 8) <https://grsco.com> [dostęp: 08.09.2022].
- Alhatib Y. (2021), *EU imposes sanctions on Russia mercenary Wagner Group*, <https://www.middleeastmonitor.com/20211214-eu-imposes-sanctions-on-russia-mercenary-wagner-group/> [dostęp: 08.09.2022].
- Crane E. (2021), *Blackwater founder Erik Prince charging \$6.5K to get people out of Afghanistan*, <https://nypost.com/2021/08/25/blackwater-founder-charging-6-5k-to-get-people-out-of-afghanistan/> [dostęp: 03.09.2022].
- David D. (2022), *Top 14 Private Military Companies*, <https://www.operationmilitarykids.org/private-military-companies/#academi> [dostęp: 03.09.2022].
- Debusmann B. Jr (2022), *Private Military Firms see demand in Ukraine war*, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60669763> [dostęp: 03.09.2022].
- Fraioli P. (red.) (2020), *Russia's use of its private military companies*, *Strategic Comments*, 26, z. 10, s. 7-8.
- Gwiazda A. (2017), *Prywatyzacja wojny. Outsourcing żołnierzy to przyszłość wojska?*, <https://forsal.pl/artykuly/1071328,prywatyzacja-wojny-outsourcing-zolnierzy-to-przyszlosc-wojska.html> [dostęp: 03.09.2022].
- Higgins A. (2007), *US rejects UN mercenary report*, https://usatoday30.usatoday.com/news/world/2007-10-17-3392316246_x.htm [dostęp: 09.09.2022].
- Hurlbert E. (2021), *Market for Force: The Emerging Role of Private Military and Security Companies in Anti-Piracy Operations*, <https://thesecuritydistillery.org/all-articles/market-for-force-the-emerging-role-of-private-military-and-security-companies-in-anti-piracy-operations> [dostęp: 03.09.2022].
- Karadsheh J., Verjee Z., Simons S. (2007), *Blackwater most often shoots first, congressional report says*, <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/meast/10/01/blackwater.report/index.html> [dostęp: 09.09.2022].
- Karadsheh J., Duke A. (2007), *Blackwater incident witness: 'It was hell'*, <http://edition.cnn.com/2007/WORLD/meast/10/02/blackwater.witness/index.html> [dostęp: 09.09.2022].
- Leon Cobo B. (2022), *Russian influence in the Sahel: Wagner and the support of military juntas*, <https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/russian-influence-sahel-wagner-and-support-military> [dostęp: 03.09.2022].
- Leszczyński A., *Prywatyzacja wojny. Jak słabość państw powoduje, że najemnicy wracają do gry – od Mali po Ukrainę*, <https://oko.press/prywatyzacja-wojny-jak-slabosc-panstw-powoduje-ze-najemnicy-wracaja-do-gry-od-mali-po-ukraine/> [dostęp: 28.08.2022].
- Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 4 grudnia 1989 r.
- Milliard T. (2003), *Overcoming Post-Colonial Myopia: A Call to Recognize and Regulate Private Military Companies*, *Military Law Review*, 176, [https://www.jagcnet.army.mil/jagcnetinternet/homepages/ac/militarylawreview.nsf/0/5e0768ef1111dfc085256e5b00576d3f/\\$file/volume176milliard.pdf](https://www.jagcnet.army.mil/jagcnetinternet/homepages/ac/militarylawreview.nsf/0/5e0768ef1111dfc085256e5b00576d3f/$file/volume176milliard.pdf) [dostęp: 09.09.2022].
- Østensen Å., Bukkvoll T. (2022), *Private military companies – Russian great power politics on the cheap?*, *Small Wars & Insurgencies*, 33, z. 1-2, s. 130-151.

- PAP (2020), *Wenezuela: 20 lat więzienia dla b. komandosów USA za próbę zamachu stanu*, <https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/wenezuela-20-lat-wiezienia-dla-b-komandosow-usa-za-probe-zamachu-stanu,411438.html> [dostęp: 09.09.2022].
- PAP (2022), *Po stronie rosyjskiej walczy do 20 tys. najemników z grupy Wagnera lub Bliskiego Wschodu*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8404102,najemnicy-grupa-wagnera-bojownicy-bliski-wschod-rosja-wojna-w-ukrainie.html> [dostęp: 03.09.2022].
- Pałka W. (2020), *Korponajemnicy. Strategie wojennych przedsiębiorców*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Papiernik W. (2022), *Grupa Wagnera. Prigożyn po raz pierwszy przyznał się do tego publicznie*, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/8555392,grupa-wagnera-jewgienij-prigozyn-rosja-putin-najemnicy-kreml.html> [dostęp: 26.09.2022].
- Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczące ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r.
- Renou X. (2005), *Private Military Companies Against Development*, Oxford Development Studies, z. 1, s. 107-115.
- Saini Fasanotti F. (2022), *Russia's Wagner Group in Africa: Influence, commercial concessions, rights violations, and counterinsurgency failure*, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2022/02/08/russias-wagner-group-in-africa-influence-commercial-concessions-rights-violations-and-counterinsurgency-failure/> [dostęp: 03.09.2022].
- Santosuosso A. (1996), *Kadesh Revisited: Reconstructing the Battle Between the Egyptians and the Hittites*, *Journal of the Military History*, 60, nr 3, s. 423-445.
- Scahill J. (2009), *Blackwater. Powstanie najpotężniejszej armii najemnej świata*, Wrocław: Wydawnictwo Śląskie.
- Skupień J. (2016), *Prywatne firmy wojskowe i ich rola we współczesnych konfliktach zbrojnych*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia de Securitate et Educatione Civili VI*, Uniwersytet Jagielloński, s. 109-121, https://studiadesecuritate.up.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/43/2018/10/Skupien_Prywatne_firmy_wojskowe_i_ich_rola.pdf [dostęp: 16.08.2022].
- Sosnowski L. (1983), *Najemnicy*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.
- Szubelak B. (2014), *Wódz w opresji, czyli Ramzes II pod Kadesz*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne* 141, z. 4, s. 801-808, <https://www.ejournals.eu> [dostęp: 16.08.2022].
- Terry R. (2018), *This Fairfax firm's tech is remaking reconnaissance. Just don't call it a drone company*, <https://www.bizjournals.com/washington/news/2018/09/18/this-fairfax-firms-tech-is-remaking-reconnaissance.html> [dostęp: 08.09.2022].
- Tiron R., Murphy P. (2021), *Biden's Afghan Exit Alarms Contractors Who Outnumber U.S. Troops*, <https://about.bgov.com/news/bidens-afghan-exit-alarms-contractors-who-outnumber-u-s-troops/> [dostęp: 09.09.2022].
- Wojnarowski G. (2017), *Cztery tysiące chłopów rąbało się i tłukło maczugami. Tak wyglądała bitwa w epoce brązu*, https://magazyn.wp.pl/informacje/artykul/cztery-tysiace-chlopa-rabalo-sie-i-tluklo-maczugami-tak-wygladala-bitwa-w-epoce-brazu?src01=6a4c8&src02=facebook_wiadomosci [dostęp: 16.08.2022].
- Wójcik K. (2017), *Psy wojen. Od Indochin po Pakistan*, Poznań: Dom Wydawniczy REBIS.

Zasada K., Zygiel A. (2022), *Zagraniczni najemnicy w Ukrainie. Ilu z nich to Polacy?*, https://www.rmfm24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-zagraniczni-najemnicy-w-ukrainie-ilu-z-nich-to-polacy,nId,5966317#crp_state=1 [dostęp: 03.09.2022].

Zaranek Ł. (2020), *Psy wojny kontra Maduro*, <https://www.tvp.info/48007632/wenezuela-nieudany-pucz-najemnikow-firmy-silvercorp-majacych-usunac-nicolasa-maduro-wieszwiecej> [dostęp: 09.09.2022].

WYKORZYSTANIE PRYWATNYCH PRZEDSIĘBIORSTW MILITARNYCH W KONFLIKTACH ZBROJNYCH

Streszczenie

W artykule omówiono wykorzystanie Prywatnych Przedsiębiorstw Militarnych (PMC) we współczesnych konfliktach zbrojnych. Ukazano wzrost zapotrzebowania na firmy usługowe tego typu oraz zaprezentowano wzrost ich liczebności w okresie po zakończeniu zimnej wojny. Przedstawiono, kim są pracownicy tych przedsiębiorstw oraz jakie usługi świadczą te firmy. Opisano, dlaczego państwa korzystają z PMC w zastępstwie do klasycznego użycia żołnierzy w działaniach wojennych. Zaprezentowano wybrane przykłady prywatnych przedsiębiorstw militarnych, przedstawiono szeroki zakres świadczonych usług, możliwe specjalizacje wykonywanych działań oraz przytoczono przykłady sprzętu, jakim dysponują. Omówiono możliwe zalety oraz wady korzystania z usług świadczonych przez PMC. Podano także do rozważenia możliwość utworzenia i wykorzystania przedsiębiorstw tego typu w odniesieniu do sytuacji Rzeczypospolitej Polskiej.

Słowa kluczowe: Prywatne Przedsiębiorstwa Militarne (PMC); najemnicy; konflikt zbrojny.